

At the macro level, common to the analyzed elements of the regulation provides the following functions: distributive, redistributive, Regula, balanced by which the state can affect economic development.

Analyzed what are the functions of the studied organizational-economic mechanism at the macro level.

It is established that with the purpose of creating conditions for increasing the efficiency of agricultural production it is necessary to use a systemic approach in economic regulation of reproduction, based on the functions that characterize the relationship of the subsystems that form its structure.

Generalized theoretical and practical experience substantiates the conclusion that the formation of the system of state regulation of agriculture should be based on the principles of unity of economic and social goals, a combination of indicatives and policy regulation of agriculture, agricultural protectionism, and the software regulation, a differentiated approach, efficiency and sustainability of reproduction.

The economic mechanism is considered as a set of interrelated objectively existing, steady, repeating of forms of economic relations, which mediates all of the interrelated economic processes – production, its implementation, reproduction of resources, including accumulation and investment, innovation, improving efficiency, etc, inter-sectoral and sectoral processes.

The structure of the economic mechanism covers the following subsystems: budget, pricing, credit, tax, insurance and tariff customs. Each of them has relative autonomy and is characterized by the defined economic categories. These subsystems act as interrelated elements, and their interaction leads to a synergetic effect of functioning of the economic mechanism as a whole system. At the heart of achieving the effect is to optimize the ratio of state regulation of agrarian sector of economy and self-regulation among manufacturers based on adaptation to the demands of the market.

Key words: agricultural production, organizational-economic mechanism

Надійшла 20.09.2017 р.

УДК 338.435

СТЕПУРА Л.О., здобувач

ГАВРИК О.Ю., канд. екон. наук

Білоцерківський національний аграрний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ЯК ІНДИКАТОР СТАНУ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКОГО СПІВТОВАРИСТВА

Стаття присвячена оцінці теоретичних, методологічних положень, які визначають економічну поведінку селянських господарств, як індикатора стану сільського співтовариства. Встановлено, що нинішніх умовах розвитку країни для ОСГ є характерним наявність основних рис парцелярних господарств, а саме: обмежена площа сільськогосподарських угідь, примітивні засоби праці, орієнтація на самозабезпечення, в першу чергу членів сільського домогосподарства, використання ручної праці та поділ праці. Вважаємо, що в перехідний період до ринку організація праці в багатьох сільських домогосподарствах нашої країни почала нагадувати малий бізнес в США, який отримав назву «етнічне підприємництво». Доведено, що методичною основою функціонування особистих селянських господарств ґрунтується на використанні елементів теорій «селянського господарства» та «неформальної економіки», що передбачає: мінімальну залежність економіки особистого селянського господарства від ринку через натуральний спосіб виробництва та переважання ручної праці; вимушену необхідність задоволення власних потреб у продуктах харчування внаслідок низької купівельної спроможності населення; орієнтацію при плануванні виробничої діяльності виключно на забезпечення потреб членів сільського та міського домогосподарства, з якими вони перебувають у родинних відносинах; наявність тісних неформальних зв'язків між членами сільської громади.

Ключові слова: особисте селянське господарство, сільське домогосподарство, сільське співтовариство, сільська громада.

Постановка проблеми. В економічному сенсі вивчення аграрного виробництва можна виділити макро- і мікропідходи. Так, економіка сільського господарства як наукова дисципліна спирається на основні положення економічної теорії, зокрема розглядає продукт економічної діяльності товаровиробників як результат вкладу кількох факторів виробництва, що дає можливість оцінити відповідну виробничу функцію. Вивчаються також економічні відносини в аграрному секторі, формування ринків, особливості ціноутворення та трудових відносин і принципи формування аграрної політики. Теорія галузевих ринків розглядає закономірності формування ринку сільськогосподарської продукції, а також його підсистем. Дослідження сільських поселень також активно ведуться в межах економічної географії, розглядаючи передусім питання просторової організації земель, а також диференціації поселень і способу життя їхніх жителів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти функціонування селянських господарств, як елемента дрібнотоварного виробництва та сільської (земельної) общини, вивчали О. Ельгергард, Дж. Скотт, К. Полані, Н. Макаров, К. Маркс, К. Каутський, М. Кондратьєв, В. Ленін, О. Чаянов, Г. Челенцев, Т. Шанін та ін. Відсутність єдиної методологічної основи щодо трактування поняття «особисте селянське господарство», природи його функціонування, призвело до необґрунтованих втрат певних видів соціального захисту порівняно з жителями міст та тінізації виробництва продукції в аграрному секторі економіки, до спотворення ролі й місця особистого селянського господарства у виробництві й забезпеченні населення України сільськогосподарською продукцією.

Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень, що характеризують економічну поведінку селянських господарств як індикатора стану сільського співтовариства.

Матеріал і методика дослідження. За теоретичну та методологічну базу дослідження взяті праці вітчизняних і зарубіжних вчених щодо концептуальних засад розвитку селянських господарств. У результаті дослідження використовували сучасні методи загальнонаукового та економічного пізнання суспільно-господарських явищ і просів: історичний та монографічний, діалектичний, абстрактно-логічний, графічний та ін.

Основні результати дослідження. На мікрорівні сільськогосподарське виробництво домогосподарств є частиною домашнього господарства. Згідно з визначенням В.В. Радаєва, домашнє господарство можна характеризувати як «сферу зайнятості, в якій члени сім'ї або міжсемеїні клани забезпечують своєю працею особисті потреби у формі продуктів і послуг», тобто ця сфера не входить в ринкову зайнятість [1]. У неокласичній економічній теорії аналіз домашньої праці отримав свій розвиток з виникненням у середині ХХ ст. «Нової економічної теорії домашнього виробництва», яку запропонували Г. Беккер, Т. Шульц, Я. Мінцер та інші економісти [2].

Селянське господарство вже тривалий час є предметом пильного розгляду світовою економічною наукою, соціологією та антропологією. Цей напрям досліджень було представлено такими відомими іменами вчених-аграрників, як О.В. Чаянов, О.М. Челінцев, М.П. Макаров, О.О. Рибніков та деяких інших, що створили організаційно-виробничу школу.

Зусилля представників цього напрямку були спрямовані на обґрунтування гіпотези про селянське господарство як особливої організаційної форми. Трудові селянські господарства вони розглядали як сімейні господарства, які не залучають найманої праці. В одній зі своїх робіт О.В. Чаянов зазначав: «Мотивацію господарської діяльності селянина ми приймаємо не як мотивацію підприємця, який отримав в результаті вкладення свого капіталу різницю між валовим доходом і витратами виробництва, а скоріше як мотивацію робітника, що працює на своєрідній відрядності, що дозволяє йому самому визначати час і напругу своєї роботи» [3].

З наведеного висловлювання випливає, що гіпотеза про селянське господарство як одну з організаційних форм приватногосподарського підприємства протиставлялася гіпотезі селянського господарства як підприємницького, в якому господар наймає самого себе в якості робітника. «У протиставленні цих двох гіпотез вся відповідь на запитання: ми повинні прийняти або концепцію фіктивного дводушного селянина, об'єднуючого в своїй особі і робітника і підприємця, або концепцію сімейного господарства з мотивацією своєї роботи, аналогічної мотивації відрядної оплати. Нічого третього не дано» [4].

На наше переконання, ніякої суперечності між цими концепціями немає, оскільки вони належать до різних типів селянських господарств.

Нинішній розвиток аграрного сектору України свідчить, що функціонування дрібного підприємства відбувається на базі ОСГ, які в умовах прояву деструктивних явищ в економіці України стали виробником більшості видів сільськогосподарської продукції та одним з основних джерел доходів сільських домогосподарств. Як відзначає О.В. Чаянов: «У грізний час, коли виявляться безсилями всі методи підприємництва, коли економічна криза і удари організованого противника змітатимуть наші складні підприємства, для нас можливий єдиний вірний шлях спасіння ...це шлях: перекласти тягар удару на плечі того Атланта, яким тримається так, у сутності, і все народне господарство нашої Батьківщини – на плечі селянського господарства. Ці плечі зможуть витримати усю тяжкість, якщо ... тільки захочуть підставити себе» [5].

Незважаючи на негативну критику щодо неефективності виробництва сільськогосподарської продукції, ця категорія сільськогосподарських товаровиробників протягом тривалого часу

виконувала роль гаранта соціальної стабільності в сільській місцевості. Проте, як свідчать дослідження О.М. Шпичака, ОСГ виробили сільськогосподарської продукції у 2008 р. в порівнянних цінах 2005 р. на 1 га сільськогосподарських угідь 3601 грн, сільськогосподарські підприємства різних форм господарювання – 2467 грн, фермерські господарства – 1474 грн, або відповідно ОСГ на 46 % та в 2,4 рази більше. Характерно, що такі обсяги виробництва забезпечуються в ОСГ за значно нижчого рівня державної підтримки. При цьому, у 2009 р. обсяг бюджетної підтримки всього сільського господарства становив лише 6,1 % від обсягу виробленої валової сільськогосподарської продукції, що нижче порівняно з 1990 р. у 9 разів (рівень тотожних державних субвенцій в США досягає 27 %, країнах ЄС – 45 %, в Японії – 63 %) [6].

Як свідчать дослідження науковця, виробництво сільськогосподарської продукції особистими селянськими господарствами не може бути провідним на перспективу в забезпеченні населення країни продовольством, оскільки тут надзвичайно низька продуктивність живої праці. Як відмічає А.М. Тарасов: «Незважаючи на не ефективність із погляду економіки, ОСГ сьогодні як економічний інститут виконує, насамперед, соціальну функцію, являючи фундаментальну основу соціальної стійкості сільського співтовариства» [7].

Враховуючи сучасний стан розвитку ОСГ необхідно зосередити увагу на наявності основних ознак парцелярних господарств, а саме: обмежена площа сільськогосподарських угідь, примітивні засоби праці, орієнтація на самозабезпечення, в першу чергу членів сільського домогосподарства, використання ручної праці та поділ праці.

Невелика за розміром присадибна ділянка робить практично не вигідним використання багатьох видів сільськогосподарських машин, які нині широко залучаються на приватних фермах Західної Європи та Північної Америки. Високий ступінь залежності від ручної праці означає, що сьогодні власники ОСГ в Україні знаходяться на тому ж рівні, на якому знаходилися фермери Західної Європи та США на початку ХХ ст.

На відміну від парцелярних господарств, ОСГ характерний статевий поділ праці. Проте основні функції по веденню ОСГ виконують жінки. Ця обставина пояснюється тим, що більшість чоловіків зайняті у суспільному виробництві, отже вона помітно відрізняє сучасні сільські домогосподарства від тих, які охарактеризовано в сімейно-трудовій теорії.

Проблему розподілу часу жінок між домашньою працею, оплачуваною зайнятістю на ринку праці та неоплачуваною працею, до якої належить і робота на земельній ділянці, досліджували американські вчені Д. Майнерс і Ж. Олсон [8]. Їхні дослідження показали, що на час, витрачений на домашні справи, не впливає ні тип населеного пункту, ні факт ведення сільськогосподарської діяльності. Робота на присадибній ділянці є альтернативою ринковій зайнятості. Пріоритетність оплачуваної зайнятості порівняно з іншими видами роботи виявляється при тестуванні моделі мультиномінальної регресії, яка показала, що збільшення годин зайнятості на оплачуваній роботі призводить до зниження часу, присвяченому домашній праці та неоплачуваній зайнятості. Однак витрати часу сільських жінок на виробництво сільськогосподарської продукції в домогосподарстві не впливають на зайнятість в домашньому господарстві

Водночас домогосподарства, які складаються з одиноких чоловіків або жінок, не можуть досягти того рівня виробництва, яке характерно для інших типів сімей, що мають в своїй основі подружню пару.

Кожний додатковий член сім'ї робить свій внесок у посилення виробничих функцій сільського домогосподарства, чи навпаки. З цієї причини віковий склад сільських родин є вирішальним елементом за визначення існуючого й потенційного рівнів домашнього сільськогосподарського виробництва і розглядається нами як людський капітал.

Вважаємо, що в перехідний період до ринку організація праці в багатьох сільських домогосподарствах нашої країни почала нагадувати малий бізнес в США, який отримав назву «етнічне підприємництво». «У цьому типі господарських відносин позаекономічні чинники та взаємні зобов'язання породжують «моральне єднання», яка дозволяє членам господарства виконувати важку багатогодинну працю без появи міркувань про «експлуатації», які характерні у разі використання найманої праці» [9].

Кооперація праці в сільському домогосподарстві, що ґрунтується на її поділі, передбачає прийняття всіма членами сім'ї принципу еквівалентності реалізованих в ній обмінів, які базуються, в першу чергу, на його нееквівалентності, оскільки в основі їх лежать моральні

принципи співіснування сільського співтовариства. ”До тих пір, доки основна маса нашого селянського населення перебуває в такому стані, коли мова йде не про заощадження, а про можливість добути хліб насущний. У такому стані тільки обшинне господарство може захистити селянина від убогості й бездомності, або в самій убогості – віддалити небезпеку голодної смерті” [10].

Враховуючи важливість для сільської родини можливості самозабезпечення продуктами харчування з власного господарства, розширення його розмірів за використання ручних засобів виробництва, нині збільшилася кількість осіб, які залучаються до роботи в особистих господарствах селян. В цьому випадку простежується традиційний обмін продуктами і промисловими товарами між міськими та сільськими сім'ями. За відповідями респондентів практично до кожної п'ятої сім'ї навесні та восени приїжджають родичі з міст для допомоги у проведенні найбільш трудомістких сезонних сільськогосподарських робіт: підготовка ґрунту до посіву, посадка та збирання овочів, закладання врожаю на зиму. Зазвичай міські родичі забирають частину врожаю собі, привозячи взамін ліки, одяг, взуття.

Переважна кількість респондентів – 74% – бажають зберегти існуючу мережу неформальних зв'язків, а 24% – розширити її. Особливо це актуально і дуже важливо для недавніх вихідців із міста, тому 38% із них хотіли б розширити подібні зв'язки. Рационалізація неформальних зв'язків дозволяє здійснювати обмін продуктами і купленими товарами, позику грошей, догляд за дітьми, кооперацію у веденні господарства (на умовах безкорисливості, при невизначеності зустрічних послуг).

Наведена обставина свідчить, що основою функціонування ОСГ є сімейна праця, тому, на думку вчених-економістів, у ньому проявляються елементи теорії «сімейної ферми» або «сімейного господарства».

«Під сімейною фермою», – зазначає американський аграрник Л. Сот, – я маю на увазі ферму, на якій вся маса праці забезпечується фермером і його сім'єю». Назвавши «сімейну ферму» невідприємницькою структурою, він, проте, продовжує: «Я б включив сюди і таку ферму, яка не має постійного найманого працівника» [11].

«Сімейною фермою», – стверджує інший американський економіст Р. Ніколич, – може вважатися будь-яка одиниця без обмежень в допустимій кількості найманої праці, в якій все керівництво зосереджено в сім'ї». Цілком очевидно, що ферми, названі цим дослідником «сімейними», насправді включають в себе і великі товарні підприємства.

Як свідчить практика розвитку фермерських господарств у європейських країнах у нинішніх умовах для них властивою є диверсифікація виробничої діяльності. Так, у Румунії 37% фермерських господарств крім сільськогосподарського виробництва здійснювали діяльність за додатковим видом, водночас як для сільськогосподарських підприємств аналогічна частка становила лише 30% [12]. Отже, у більшості європейських країн фермерські господарства через розвиток туризму у сільській місцевості, запровадження виробництва альтернативних джерел енергії, органічного та екологічнобезпечного виробництва продукції та інших видів діяльності забезпечують сталий розвиток сільської місцевості. Доказом може стати розвиток регіону Альмерія в Іспанії, де характерне інтенсивне вирощування продукції рослинництва, що здійснюється численними невеликими сімейними фермами, розвиток яких підтримується місцевими збутовими та обслуговуючими кооперативами [13]. Водночас, в Італії саме сімейні фермерські господарства дозволяють запроваджувати заходи щодо підтримки поінформованості про важливість збереження і розвитку сільськогосподарських традицій і біорізноманіття [14].

Як свідчать результати дослідження, ОСГ за своєю економічною природою є сімейним господарством. У 2016 р. лише 14 % ОСГ використовували для виконання певного виду робіт найману працю.

Вторинна зайнятість в ОСГ призводить до зменшення часу на фізичне і моральне відтворення робочої сили в сільській місцевості. Як зазначають вчені, «Виникає протиріччя між економічною доцільністю і негативними соціально-економічними наслідками ведення особистого господарства: з одного боку, воно сприяє задоволенню потреб в основних продуктах харчування, зростанню мобільних доходів тощо. Але, з іншого боку, є причиною підвищення трудового навантаження сільського населення, внаслідок чого зменшується фонд вільного часу, підвищується стомлюваність, незадоволеність сільським життям».

Основу соціологічного підходу до дослідження села формує уявлення про сільськогосподарську діяльність як про неформальну, моральну, субстантивну економіку (Дж. Скотт, К. Поланьї, С. Барсукова). У межах цієї концепції висловлено припущення, що основна частина домашніх господарств, зайнятих в агросфері, не працює на ринок, а вирощує продукти для власного споживання, тому їхня поведінка не підпорядковується основним економічним законам (наприклад, принципу раціональності), а спрямована на стратегію виживання, яка передбачає усунення небезпеки й уникнення ризику, виробництво продукції для власного життєзабезпечення. «Критерієм віднесення діяльності до праці», – вважає Шмельов Г. І., – є внесення вкладу в забезпечення матеріального виживання» [15]. Відомий соціолог К. Поланьї писав про субстантивну і моральну економіку. Так, згідно з першою, в домашньому господарстві панує економіка, пов'язана з життєзабезпеченням його членів. О.В. Чаянов у своїй праці «Селянське господарство» зазначав, що на відміну від фермерського господарства, яке прагне до максимізації прибутку, селянське господарство за допомогою сільськогосподарської діяльності прагне «врівноважити тяжкість праці та рівень задоволення потреб» [16].

Як свідчать дослідження вітчизняних науковців, основними ознаками стратегії виживання сільських домогосподарств шляхом ведення особистого селянського господарства є: самоексплуатація членів сільського домогосподарства, у тому числі й дітей; виробництво сільськогосподарської продукції з метою задоволення власних потреб у продуктах харчування; натуральний спосіб багатогалузевого ведення господарства як чинник протистояння інфляційним процесам, диспаритету цін і нестачі коштів у сільського населення; використання найпростіших засобів праці; наявність неформальних зв'язків між членами сільської громади під час виробництва і розподілу виробленої продукції в ОСГ; в умовах економічних негараздів, воно є основною сферою зайнятості; сфера вторинної зайнятості в умовах економічної стабільності; просте відтворення виробництва: наявність мінімальних зв'язків із державою; відсутність інфраструктури села; інвестування коштів лише в оборотні засоби виробництва [17].

Висновки. Економіка особистого селянського господарства володіє високим ступенем саморегуляції, як елемент саморозвиваючої господарської структури не потребує великих інвестиційних витрат держави.

Згідно із сучасними концепціями, неформальний сектор економіки є закономірним елементом генезису масових, народних форм підприємництва. При цьому неформальне, неконтрольоване виробництво відіграло роль додаткового сектора, нерозривно пов'язаного з офіційним. Фактично в умовах низького рівня заробітної плати в сільськогосподарських підприємствах мати право додаткового доходу в домашньому господарстві забезпечувало відтворення робочої сили для великотоварного виробництва.

Методична основа функціонування особистих селянських господарств ґрунтується на використанні елементів теорій «селянського господарства» та «неформальної економіки», що передбачає: мінімальну залежність економіки особистого селянського господарства від ринку через натуральний спосіб виробництва та переважання ручної праці; вимушену необхідність задоволення власних потреб у продуктах харчування внаслідок низької купівельної спроможності населення; орієнтацію при плануванні виробничої діяльності виключно на забезпечення потреб членів сільського та міського домогосподарства, з якими вони перебувають у родинних відносинах; наявність тісних неформальних зв'язків між членами сільської громади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Радаев В.В. Домашнее хозяйство неформальная экономика. Социологические исследования. 1997. № 4. С.64–72.
2. Зухба О.М. Институт домогосподарства: еволюція поглядів. Економічний вісник Національного гірничого університету. 2011. № 2. С. 6–11.
3. Чаянов А.В. Основные идеи и формы организации сельскохозяйственной кооперации. М. : Наука, 1991. 454 с.
4. Чупров А.И. Мелкое земледелие и его основные нужды. Берлин: Слово, 1921. 430с.
5. Чаянов А.В. Основные идеи и формы организации сельскохозяйственной кооперации. М. : Наука, 1991. 454 с.
6. Шпичак О.М., Свиноус І.В. Реалізація продукції особистими селянськими господарствами – витрати, ціни, ефективність. К. : ІАЕ, 2008. 320 с.
7. Тарасов А.Н. Экономическое поведение и эффективность личных подсобных хозяйств в переходной экономике. URL: http://www.iet.ru/personal/agro/newslet/2_5.htm
8. Meiners Jane E., Olson Geraldine I. Household. Paid and Unpaid Work Time of Farm Women. Family Relations. Vol. 36. No. 4. Rural Families: Stability and Change (Oct., 1987). pp. 407-411.

9. Кара-Мурза С. Что такое этничность. Первое приближение. URL: http://www.ereading.club/chapter.php/127452/9/Kara-Mursa_Demontazh_naroda.html

10. Константин Петрович Победоносцев в воспоминаниях современников, речах и письмах / сост., предисл. и коммент. С.В. Лебедев, К. А. Киятов / отв. ред. О. А. Платонов. М.: Институт русской цивилизации, 2016. 624 с.

11. Соціоекономічний розвиток сільського господарства і села: сучасний вимір / О.М. Бородіна та ін. за ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України О.М. Бородіної; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. К., 2012. 320 с

12. Alboiu C., Kuliesis G., Salengaite D. The impact of rural development program on agriculture and business/rural development in Lithuania and Romania: amirror situation . Agricultural Economicand Rural Development, New Series. 2011. №1. pp. 77-90.

13. Galdeano-Gomez E., Aznar-Sanchez J., Perez-Mesa J.C. Susta in abilit dimensions related to agricultural based development: the experience of 50 years of intensive farming in Almería (Spain). International Journal of Agricultural Sustainability. 2013. Vol. 11, issue 2. Av.in.: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14735903.2012.704306>.

14. Interview with Emma Bonino el. res./ Greatinsights. – Dec. 2013 Jan. 2014. Vol. 3, issue 1. pp. 10-11. Av.in.: <http://ecdpm.org/wpcontent/uploads/Great-Insights-Vol-3-Iss-1-Jan2013-Dec2014-Family-FarmingFood-Security.pdf>, pp. 10-11

15. Шмелёв Г.И. Производство сельскохозяйственных продуктов населения России. М. : Академия, 2002. 288 с.

16. Чайнов А.В. Крестьянское хозяйство. М.: Экономика, 1989. 492 с.

17. Свинюс І.В., Ібатуллін М. І. Розвиток кооперативних зв'язків при виробництві і збуту продукції особистими селянськими господарствами. Інноваційна економіка. 2015. № 3. С. 180-184.

REFERENCES

1. Radaev V.V. (1997). Domashnee hozjajstvo neformal'naja jekonomika. Sociologicheskie issledovanija. [Household economy. Informal economy. Sociological research.] № 4. pp. 64–72.

2. Zuhba O.M. Institut domogospodarstva: evoljucija pogljadiv. Ekonomichnij visnik Nacional'nogo girnichogo universitetu . [Institute of Households: Evolution of Views. Economic Bulletin of the National Mining University]. 2011. № 2. S. 6–11.

3. Chajanov A.V. Osnovnye idei i formy organizacii sel'skohozjajstvennoj kooperacii. [Main ideas and forms of organization of agricultural cooperation]. M. : Nauka, 1991. 454 s.

4. Chuprov A.I. Melkoe zemledelie i ego osnovnye nuzhdy. [Small-scale agriculture and its basic needs.]Berlin: Slovo, 1921. 430s.

5. Chajanov A.V. Osnovnye idei i formy organizacii sel'skohozjajstvennoj kooperacii.[Main ideas and forms of organization of agricultural cooperation] M. : Nauka, 1991. 454 s.

6. Shpichak O.M., Svinous I.V. Realizacija produkcii osobistimi seljans'kimi gospodarstvami – vitrati, cini, efektivnist'. [Sales of products by private farms – costs, prices, efficiency].K. : IAE, 2008. 320 s.

7. Tarasov A.N. Jekonomicheskoe povedenie i jeffektivnost' lichnyh podsobnyh hozjajstv v perehodnoj jekonomike. URL: http://www.iet.ru/personal/agro/newslet/2_5.htm

8. Meiners Jane E., Olson Geraldine I. Household. Paid and Unpaid Work Time of Farm Women. Family Relations. Vol. 36. No. 4. Rural Families: Stability and Change (Oct., 1987). pp. 407-411.

9. Kara-Murza S. Chto takoe jetnichnost'. Pervoe priblizhenie.[What is ethnicity. First approach.] URL: http://www.ereading.club/chapter.php/127452/9/Kara-Mursa_Demontazh_naroda.html

10. Konstantin Petrovich Pobedonoscev v vospominanijah sovremennikov, rechah i pis'mah. [Konstantin Petrovich Pobedonoscev in the memoirs of contemporaries, speeches and letters] / sost., predisl. i komment. S. V. Lebedev, K. A. Kijatov / отв. ред. О. А. Платонов. М.: Институт русской цивилизации, 2016. 624 p.

11. Socioekonomichnij rozvitok sil's'kogo gospodarstva i sela: suchasnij vimir. [Socioeconomic development of agriculture and rural areas: modern dimension]/O.M. Borodina ta in. za red. d-ra ekon. nauk, prof., chl.- kor. NAN Ukrai'ni O.M. Borodinoi'; NAN Ukrai'ni; In-t ekon. ta prognosuv. K., 2012. 320 p.

12. Alboiu C., Kuliesis G., Salengaite D. (2011). The impact of rural development program on agriculture and business/rural development in Lithuania and Romania: amirror situation . Agricultural Economicand Rural Development, New Series. №1. pp. 77-90.

13. Galdeano-Gomez E., Aznar-Sanchez J., Perez-Mesa J.C. (2013). Susta in abilit dimensions related to agricultural based development: the experience of 50 years of intensive farming in Almería (Spain). International Journal of Agricultural Sustainability. Vol. 11, issue 2. Av.in.: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14735903.2012.704306>.

14. Interview with Emma Bonino el. res./ Greatinsights. – Dec. 2013 Jan. 2014. Vol. 3, issue 1. pp. 10-11. Av.in.: <http://ecdpm.org/wpcontent/uploads/Great-Insights-Vol-3-Iss-1-Jan2013-Dec2014-Family-FarmingFood-Security.pdf>, pp. 10-11

15. Shmelëv G.Y. (2002). Proyzvodstvo sel'skohozjajstvennyh produktov naselenija Rossyy. [Production of agricultural products of the population of Russia]. M. : Akademyja, 288 p.

16. Chajanov A.V. Krest'janskoe hazjajstvo. [Peasant economy]. M.: Ekonomyka, 1989. 492 p.

17. Svinous I.V., Ibatullin M. I. Rozvytok kooperatyvnyh zv'jazkiv pry vyrobnyctvi i zbutu produkcii' osobystymy seljans'kymy gospodarstvamy. Innovacijna ekonomika. [Development of cooperative ties in the production and sale of products by private peasant farms. Innovative economy]. 2015. № 3. pp. 180-184.

Концептуальные основы развития крестьянских хозяйств, как индикатор состояния функционирования сельского сообщества

Степура Л.О., Гаврик О.Ю.

Статья посвящена оценке теоретических, методологических положений, определяющих экономическое поведение крестьянских хозяйств, как индикатора состояния сельского сообщества. Установлено, что нынешних условиях развития страны для ОСГ характерно наличие основных черт парцеллярных хозяйств, а именно: ограниченная площадь сельскохозяйственных угодий, примитивные средства труда, ориентация на самообеспечение, в первую очередь членов сельского домохозяйства, использование ручного труда и разделение труда.

Считаем, что в переходный период к рынку организация труда во многих сельских домохозяйствах нашей страны начала напоминать малый бизнес в США, который получил название «этническое предпринимательство». Доказано, что методической основой функционирования личных крестьянских хозяйств основывается на использовании элементов теории «крестьянского хозяйства» и «неформальной экономики», что предусматривает: минимальную зависимость экономики личного крестьянского хозяйства от рынка через натуральный способ производства и преобладание ручного труда; вынужденную необходимость удовлетворения собственных потребностей в продуктах питания вследствие низкой покупательной способности населения; ориентацию при планировании производственной деятельности исключительно на обеспечение потребностей членов сельского и городского домохозяйства, с которыми они находятся в родственных отношениях; наличие тесных неформальных связей между членами сельской общины.

Ключевые слова: личное крестьянское хозяйство, сельское домохозяйство, сельское сообщество, сельская община.

Conceptual basis for the development of peasant farms as an indicator of the functioning of the rural community
Stepura L.O., Gavrik O.Yu.

The purpose of the article. The purpose of the study is to develop theoretical, methodological provisions characterizing the economic behavior of peasant farms as an indicator of the state of the rural community.

Research methods. On theoretical and methodological basis of the research the works of domestic and foreign scientists concerning the conceptual foundations of the development of peasant farms are taken. As a result of the study, modern methods of general scientific and economic knowledge of socio-economic phenomena and processes were used: historical and monographic, dialectical, abstract-logical, graphic, and others.

Main results and conclusions of the study. In the economic sense, the study of agricultural production can be identified macro and microprocesses. Thus, the economy of agriculture as a scientific discipline relies on the main provisions of economic theory, in particular, it considers the product of economic activity of commodity producers as a result of the contribution of several factors of production, which makes it possible to evaluate the corresponding production function. The economic relations in the agrarian sector, the formation of markets, the peculiarities of pricing and labor relations and the principles of the formation of agrarian policy are also studied. The theory of branch markets considers the patterns of formation of the market of agricultural products, as well as its subsystems. Research of rural settlements is also actively conducted within the limits of economic geography, considering primarily the issue of spatial organization of lands, as well as the differentiation of settlements and lifestyle of their inhabitants.

At the micro level, agricultural production is a part of a household. In the neoclassical economic theory, the analysis of domestic work has developed with the emergence in the middle of the twentieth century. "New Economic Theory of Home Production".

It has been established that peasant farming for a long time has been the subject of close consideration by world economic science, sociology and anthropology.

It was found that the hypothesis of a peasant economy as one of the organizational forms of a private-economic enterprise contrasted with the hypothesis of a peasant economy as an entrepreneur, in which the owner hired himself as a worker. It is proved that there is no contradiction between these concepts as they relate to different types of peasant farms.

Despite the negative criticism of the inefficiency of agricultural production, this category of agricultural producers for a long time served as guarantor of social stability in rural areas.

It is established that the production of agricultural products by private peasant farms can not lead to a prospect of providing the population with food, because there is an extremely low productivity of living labor.

It has been proved that the small size plot makes practically unprofitable the use of many types of agricultural machines, which are now widely used in private farms in Western Europe and North America. The high degree of dependence on manual labor means that now OSG owners in Ukraine are at the same level as Western farmers and US farmers in the early 20th century.

The problem of the distribution of women's time between domestic work, paid employment in the labor market and unpaid work is analyzed, it has been established that households consisting of single men or women can not reach the level of production that is characteristic of other types of families that are based on married couple. Each additional family member contributes to strengthening the rural functions of the rural household, or vice versa. For this reason, the age structure of rural families is a decisive element in determining the existing and potential levels of domestic agricultural production and is considered by us as human capital.

The concept of a family farm is substantiated on the basis of the importance for the rural family of self-sufficiency of food products from their own economy, the expansion of its size when using hand-made means of production.

The practice of the development of farms in European countries in the current conditions is analyzed, as a result of which it was discovered that diversification of production activity is characteristic of them.

According to the results of the study, OSG in its economic nature is a family-owned farm. In 2016, only 14% of OSGs were used to carry out a specific type of work for hired labor.

As a result of the conducted research, the author came to the conclusion that the economy of personal peasant economy has a high degree of self-regulation, as an element of self-developing economic structure does not require large investment costs of the state.

The methodical basis of the functioning of individual peasant farms is based on the use of elements of theories of "peasant economy" and "informal economy", which implies: the minimum dependence of the economy of the personal peasant economy on the market through the natural way of production and the predominance of manual labor; the forced need to meet their own needs in food due to the low purchasing power of the population; the orientation when planning production activities solely to meet the needs of members of the rural and urban households with whom they are in family relationships; the existence of close informal links between members of the rural community.

Key words: private peasant farm, rural household, rural community, rural community.

Надійшла 20.09.2017 р.

АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ РИНОК

УДК 338.439-021.4(477):077

ХОМОВИЙ С.М., канд. екон. наук

2serik2@ukr.net

ТОМІЛОВА Н.О., канд. екон. наук

ntomilova1984@gmail.com

Білоцерковський національний аграрний університет

ХОМОВИЙ М.М., канд. екон. наук

mhomovij@ukr.net

Подільський державний аграрно-технічний університет

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ

Система обліку на підприємстві проходить певні етапи. Інформація, яка потрібна на кожному з них, має бути спеціально підготована та інтерпретована, аби внутрішні форми звітності, у підсумку, на різних рівнях управління були забезпечені даними, які необхідні для прийняття управлінських рішень. Така необхідність стосується й процесу обліку витрат на якість продукції, адже сьогодні проблема якості продукції є однією з найактуальніших в економічному та соціальному житті суспільства. Головною ціллю для підприємства, що орієнтоване на ринок, є отримання прибутку за умови покриття усіх витрат. Важливим є повний облік усіх витрат, та традиційний бухгалтерський облік не завжди може реалізувати свої функції повною мірою адже облік витрат на якість не враховується. На сьогодні, на українських підприємствах існують невирішені проблеми, пов'язані з побудовою механізму обліку витрат на якість продукції. Відомо, що виділення витрат на якість обліковою документацією, що існує в Україні, не передбачено. Витрати на якість не є складовою частиною звичайної виробничої калькуляції.

Ключові слова: якість продукції, витрати на якість, стандарти ISO, концепція НАССР, аудит якості продукції.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації процесів цивілізаційного розвитку в контексті сталого планетарного розвитку нині дедалі виразніше постає питання навіть не про те, що сучасне людство залишить прийдешнім поколінням, а про його фізичне здоров'я, а також про можливість існування людства взагалі. Не останню роль у цьому процесі відіграє і якість та безпека продовольчих товарів як один із основних чинників забезпечення природних потреб людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням конкурентної боротьби в розвитку концепції якості як фундаменту сучасного виробництва присвятили свої праці такі відомі вчені-економісти: Анисимова Н.Ю. (2005) – висвітлено оцінку діяльності виноробних підприємств на міжнародному ринку і встановлення напрямків її оптимізації шляхом визначення систем управління якістю; Буряк Р.І. (2015) – аналіз сутності поняття «концепція управління якістю», обґрунтування теоретико-методологічних підходів щодо еволюції концепцій управління якістю, розроблення класифікації концепцій управління якістю; Бугера С.І. (2011) – вдосконалення правового регулювання якості сільськогосподарської продукції відповідно до міжнародних вимог, аналіз стану вітчизняного і міжнародного законодавства та розробка відповідних практичних рекомендацій з цих питань; Бондар Т.Л. (2015) – аналіз підходів до класифікації витрат на забезпечення якості за призначенням і бізнес-процесами та їх удосконалення відповідно до міжнародних стандартів управління якістю; Морозова-Герасимович Н.А. (2004) – відображення непродуктивних витрат при забезпеченні якості виготовлення і контролі готової продукції; Пархоменко В.М. (2016) – виділено рівні нормативного регулювання якості та встановлено місце виконання договірної процесу в контексті відповідності якості предмету договору для суб'єктів мега-, макро- і макрорівнів; Пол Е. Пльсек (2000) – визначає поняття якості як потенційну здатність товару задовольняти конкретну потребу користувачів; Juran J.M., Godfrey A.B. (1998) – автор концепції AQI (Annual Quality Improvement) та ін.